

Josep Güell i Guillaumet i la col·lecta musical a poblacions de l'actual Pla d'Urgell

Josep M. Salis i Clos. Doctor en Musicologia

PRESENTACIÓ

L'any 1924, Josep Güell i Guillaumet, polifacètic artista targarí, presentà al concurs de l'Obra del Cançoner Popular d'aquell any un recull de peces musicals que titulà *De l'Urgell i la Segarra. Obres religioses, crides, jocs, balls, cançons i tocs de campanes*. Aquest recull li feu guanyar un accèssit en l'esmentada convocatòria.

Josep Güell, com a entusiasta del moviment col·lector de l'època que li toca viure, anà recollint materials musicals en els seus viatges i, aprofitant l'avinentsa del concurs, presentà les que havia recollit en diferents poblacions de les dues antigues comarques, la Segarra i l'Urgell, molt més extenses del que són avui dia segons la distribució comarcal de 1931.

D'aquest recull, l'Ajuntament de Tàrrega em va encomanar l'edició, la transcripció i l'estudi del manuscrit. El resultat fou el volum, del mateix títol de Güell, publicat per l'ajuntament targarí dins la col·lecció Natan, en el número 21, l'any 2005.

El present treball mostra les onze obres musicals que Güell recollí abans del 1924 en tres de les poblacions de l'actual comarca del Pla d'Urgell: Barbens, Ivars d'Urgell i Castellnou de Seana.

Aquestes cançons populars ens mostren, encara que sigui de manera minsa, el ric patrimoni musical que hi hagué en temps pretèrits a les poblacions del Pla d'Urgell. En aquest sentit és molt poc el que es pogué recollir i de ben segur que era molt major el que s'ha arribat a perdre. Considerem-ho, doncs, com un element de gran vàlua que avui a la revista *Mascañà* es pugui tornar a presentar aquesta música de tradició oral que cantaven els avantpassats de les nostres poblacions.

LA CANÇÓ TRADICIONAL

La principal forma de transmissió de la música tradicional i popular al llarg del temps ha estat la veu. Les cançons cantades s'han anat transmetent entre generacions, fet que n'ha permès la seva pervivència, i han tingut el seu mitjà d'expansió en la forma de la col·lectivitat social, ja fos dins l'àmbit familiar, laboral o social. Les llargues estones a la vora de la llar de foc o al voltant d'una taula han permès el trànsit de les cançons dels avis als nets i dels pares als fills. Dins les tasques laborals les cançons alleugerien les feixugues labors al camp, a la indústria, a la construcció o en les diverses agrupacions de costureres, rentadores o en qualsevol altre quefer al qual temps enrere era destinat a la labor de les dones.

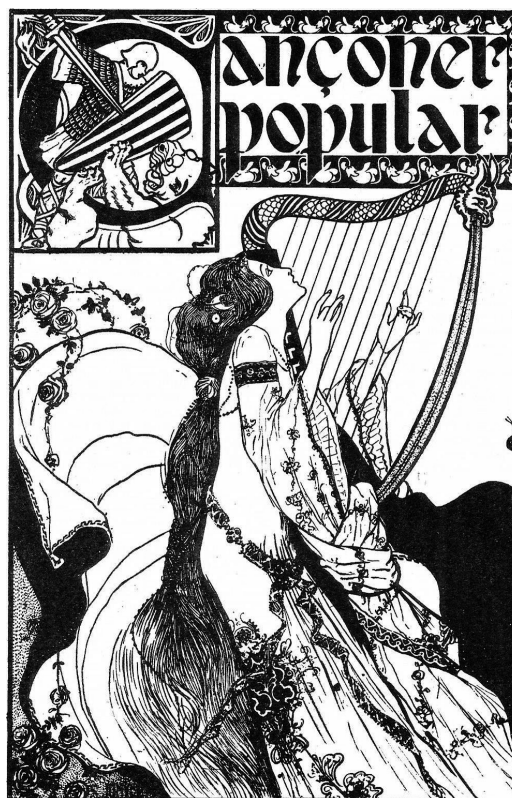


Fig.1. Portada del recull *Cançoner Popular*, d'Aureli Capmany (Salis).

La cançó tradicional sempre ha anat lligada a la memòria i ha permès sovint la inclusió de variants melòdiques, rítmiques i literàries, tot desenvolupant, a més, un món imaginari format damunt d'aquesta música de tradició oral.

Les temàtiques dels textos esdevenen ben variables: cançons humorístiques, amoroses, de caire picant, melodramàtiques, cavalleresques, de bandolers, parareligioses o de gènere, on predominen les mal casades i els enganys i desenganys amorosos, etc.

Una particularitat de la cançó tradicional que la diferencia de la popular és el seu caire localista. Pertany a un col·lectiu geogràfic que li permet donar una vida pròpia, un sentit de pertinença, encara que les temàtiques siguin generalitzades, que l'allunya d'altres àmbits territorials. Un factor decisiu ha estat la pervivència de la llengua pròpia d'un territori i els seus argots i girs característics. No és el mateix una cançó cantada amb els trets pallaresos que una cantada al pla lleidatà o a la Franja de Ponent. Encara que les temàtiques siguin iguals l'expressió d'aquestes pot veure's ben diferenciada. Per aquesta raó les col·lectes per tots els territoris de parla catalana i l'intent de conservar-les per part de l'Obra del Cançoner Popular esdevingueren, en l'àmbit sociopolític i cultural del moment, tan importants per a la preservació del folklore català.

L'OBRA DEL CANÇONER POPULAR

L'any 1921 es creà la institució l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya amb la intenció de recollir i aglutinar en un fons comú tot el material folklòric que es trobés dispers en les terres de parla catalana. El projecte fou finançat per la Fundació Concepció Rabell i Cibils, vídua d'Eduard Romaguera, amb col·laboració amb l'Orfeó Català. La supervisió de la labor de recollida, estudi i edició se li encarregà a Rafel Patxot i Jubert, marmessor de la Fundació i cunyat de Concepció Rabell. La llavors recent Obra del Cançoner Popular es basà en l'experiència i la col·laboració de l'Arxiu Etnogràfic de Folklore de Catalunya, entitat creada el 1915 per Tomàs Carreras i Artau.

L'Obra del Cançoner comptà amb un bon nombre de folkloristes, literats i músics amb la clara intenció de recollir i recuperar la cultura i la música popular per tal d'estudiar-la, comparar-la i publicar-la en una extensa obra que abastés les distintes regions de parla catalana. La institució proposava recollir, estudiar i publicar cançons, cants, cantarelles i jocs d'infants, ballets, danses, comparses, toques, crides típiques i tota mena de música popular. Els materials es recolliren primerament en les distintes missions dutes a terme en els nombrosos treballs de camp, com també la conservada en diversos arxius, com els



Fig.2. Dinar al tros (Salisi).



Fig.3. Joan Amades i Joan Tomàs en una missió de recerca. Balaguer, 1927 (HMCVB).

de Marià Aguiló, d'Antoni Noguera, de Mn. Cosme Bauzá i altres que ja havien estat reunits abans per l'entitat de l'Orfeó Català.

Posteriorment, i veient l'extensa tasca que es volia dur a terme, així com l'interès de nombroses persones coneixedores del territori, s'organitzaren concursos on es podien presentar reculls musicals, al mateix temps que també s'acceptaren distintes donacions particulars.

La Guerra Civil aturà el projecte quan s'havien publicat tan sols les recerques dutes a terme entre 1926 i 1929. Durant el conflicte bèl·lic els materials es dispersaren i no es recuperaren fins el 1991 en què es dipositaren al monestir de Montserrat. A partir d'aquesta recuperació es repengué l'estudi i la publicació d'una part dels materials col·lectats en distintes missions i encara en quedaren un elevat nombre de materials sense editar. A més dels reculls musicals, la cinquantena de missions de recerca que es feren entre els anys 1922 i 1936 aportaren una gran quantitat de material digne de ser conservat, tant fotogràfic, fonogràfic com filològic.

En les missions s'hi solien trobar especialistes en filologia, folklore i música amb els quals recorria unes rutes geogràfiques prefixades d'antuvi. Els resultats de la recerca que es duïen a terme s'anotaven en un dietari de camp. El material col·lectat es passava a unes cèdules o fitxes on quedava anotada tota la informació musical i textual de l'obra recollida; a més, s'hi feia constar el nom de l'intèrpret, sexe, edat, població, els instruments que sonaven a les obres i qualsevol altra informació que es pogués considerar d'interès per a l'estudi i la comparació.

En els anys 1922 i 1924 es convocaren concursos populars per a la recerca de materials. Es presentaren un total de cinquanta-quatre reculls, entre els quals hi havia el del targarí Josep Güell. A més de les convocatòries, s'enviaren fulls de proclama arreu, sobretot adreçats als "amadors de la cançó popular catalana". Se'ls convidava a participar en la recerca de materials. En les proclames se sol·licitava la col·laboració a totes les entitats musicals, centres excursionistes i folklòrics, i societats culturals en general. De manera particular s'adreçava també als professors, directors d'orfeons i entitats corals, cobles

i orquestres, mestres de capella, organistes, cantors i a "totes aquelles persones que, vivint en contacte amb l'ànima popular i sentint amor envers la valuosa complexitat de la nostra cançó, vulguin acréixer, amb llur cooperació molt estimada, la importància artística de la gran obra que es prepara".¹

No fou fins el 1928 que s'encetà la publicació de dos extensos volums titulats *Materials* on apareixen les ressenyes de les missions de recerca i les biografies dels primers folkloristes i les memòries de l'Obra. L'any següent, el 1929, veu la llum el tercer volum de *Materials*. Malauradament, el 1930 s'aturen les edicions. Es reprenen el 1993. Com s'ha dit, l'Obra del Cançoner Popular es paralitzà al 1936 i Rafel Patxot va haver d'exiliar-se a Suïssa mentre que els arxius quedaren repartits entre Barcelona i Suïssa. La família, segons indicacions precises de Patxot, el 1991 determinà el retorn dels arxius a Catalunya dipositant-los al monestir de Montserrat. En el moment de la paralització de l'Obra hi havia a l'arxiu del Cançoner més de 50.000 documents i més de 36.000 fitxes.²

Pel que respecta a la col·lecta de Josep Güell, el 31 de desembre de 1924 arribà a l'oficina de l'Obra el recull per al concurs d'aquell any, sota el títol de *De l'Urgell i la Segarra. Cançons, crides, balls i campanes*. Fou catalogat amb el número 18.³ El 15 de maig de 1925 Josep Güell visita l'oficina de l'Obra del Cançoner Popular on es declara autor del recull número 18.⁴ El recull de Güell obté un accèssit i és premiat, juntament amb altres treballs, amb una quantitat de 225 pessetes.⁵ L'any 1966 la Institució Patxot fa lliurament d'una reproducció del recull a la Biblioteca de la Mútua de Tàrraga.

JOSEP GÜELL, ARTISTA POLIFACÈTIC

Josep Güell i Guillaumet, més conegut a Tàrraga com a Mestre Güell, neix el 1872. En un inici la vocació del jove Güell fou l'escultura, pretensió que va haver de desestimar per la incertesa econòmica que en aquell temps provocava viure de l'art en una petita ciutat del centre de Catalunya. Als dotze anys, però, començà a dedicar-se a la pintura i la decoració,

tasca aquesta en la qual podia desenvolupar-se i que li permetia una certa estabilitat econòmica i sosteniment material. De jove s'inicià també en l'estudi del violí, fet que li ampliava els seus aspectes artístics.



Fig.4. Josep Güell (Salisi).

La seva dedicació a la docència li feu obrir una petita acadèmia de dibuix per a nois a casa seva. També exercí de professor d'aquesta matèria a l'Escola Pia de Tàrraga. A casa seva inicià una escola de Gimnàstica Rítmica, així com els primers assaigs de l'Orfeó La Nova Tàrraga, entitat musical que creà el 1901. Posteriorment, el 1915, fundà l'actual Orfeó Nova Tàrraga, entitat que dirigí fins al final de la seva vida. Josep Güell morí el mes de novembre de 1930. La seva mort fou molt sentida dins els àmbits artístics tant de Tàrraga com de moltes poblacions del seu entorn.⁶

¹ Samper (1994: 50).

² Samper (1994: 54).

³ *Obra del Cançoner Popular, V, Materials*. p. 91.

⁴ *Id.* p. 100.

⁵ *Id.* p. 301.

⁶ Sobre la vida i l'obra de Josep Güell, vegeu: Novell (1980); Salisi (2005: 11-16); Capdevila (2009).

DE L'URGELL I LA SEGARRA

Josep Güell presenta al concurs de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya de 1924 un recull extens de músiques populars i tradicionals, titulat *De l'Urgell i la Segarra*, que va anar recollint en les dues comarques esmentades. Unes comarques, l'Urgell i la Segarra, que llavors abastaven uns àmbits geogràfics molt més amplis del que avui coneixem. En dita col·lecta, Güell hi inclou músiques religioses; crides de sereno i de nunci; jocs infantils; danses populars, balls de bastons i balls folklòrics; cançons tradicionals, cançons amatòries i de festeig, de gresca i diversió, escatològiques, de treball, de ronda i de pandero. Tot plegat hi ha un total de cent-quinze aportacions musicals. Clou la col·lecta un bon recull de tocs de campanes que des de molt temps endarrere es feien a Tàrraga.

Estudiant la col·lecta tenim la impressió que Güell ja tenia recollides les obres des de feia algun temps. Pel que s'ha pogut saber arran de l'edat d'algunes de les informants, la col·lecta ja la realitzava el 1922, això és, dos anys abans de la seva presentació a l'Obra del Cançoner. Josep Güell, amb la intenció de presentar el recull al concurs en va fer una estudiada ordenació i classificació. Fa la impressió, veient la data en què ho va dipositar a l'oficina de l'Obra del Cançoner Popular, el 31 de desembre de 1924, que el temps se li va tirar al damunt i va anar a corre-cuita a lliurar-ho a l'oficina de l'Obra per tal que entrés en el concurs d'aquell mateix any ja que el termini acabava el mateix dia 31.

El lema que dona nom al recull deixa ben palès que són materials col·lectats a les comarques de l'Urgell i la Segarra. De fet, la idea que hi havia en l'època de Güell sobre les dues comarques és molt més àmplia que la distribució políticogeogràfica que tenen avui dia. No és fins el 1931, quan, veient la complexitat d'aquest fet, la Generalitat de Catalunya decideix crear una consulta a totes les poblacions per copsar-ne la seva identitat comarcal. Per a poder-nos fer una idea de l'extensió d'aquestes comarques, cal dir que la Segarra abastava des de Pinós (actual Solsonès) per la banda nord; Jorba (Anoia) pel costat de llevant; al sud, Forès i Conesa (Conca de Barberà); i més a ponent s'hi trobava Vinaixa i el Vilosell (avui dia de les Garrigues). Respecte a l'Urgell s'hi trobava Belcaire d'Urgell per la banda nord (avui de la

Noguera); Tàrraga, a l'extrem més a llevant; Juneda al sud (de les Garrigues); i Artesa de Lleida, els Alamús i Alcoletge pel costat de ponent (pertanyents avui al Segrià).⁷

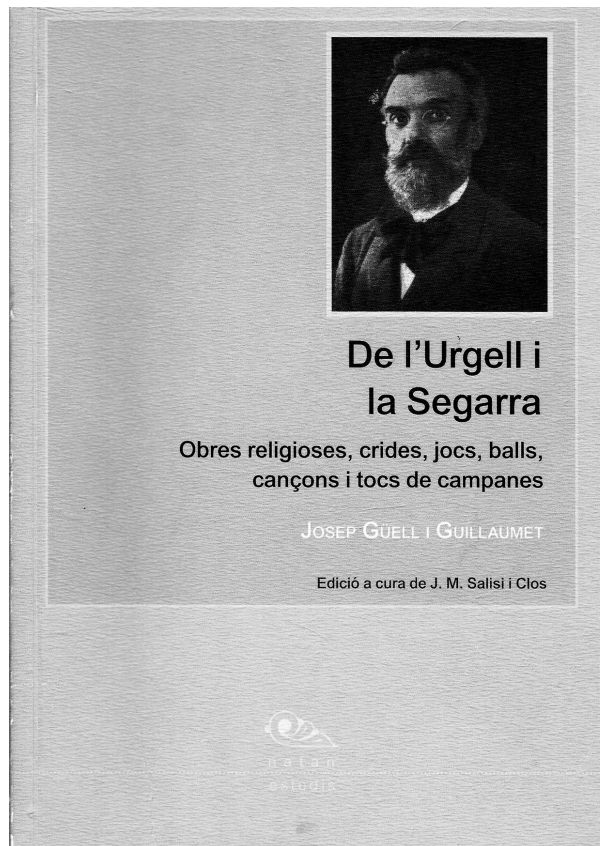


Fig.6. Edició del volum De l'Urgell i la Segarra (Salisi).

En aquest sentit, i veient l'extensió geogràfica, Güell col·lectà obres a les poblacions d'els Alamús, Anglesola, Barbens, Bellmunt, Camarasa, Castellnou de Seana, Ivars d'Urgell, Prats de Rei, Puigvert d'Agramunt, el Talladell i Tàrraga. Centrant-nos en l'obra col·lectada a les poblacions de l'actual comarca del Pla d'Urgell, es pot veure clarament que s'hi troben tres poblacions: Barbens, Ivars d'Urgell i Castellnou de Seana. En total són onze les obres recollides per Güell a la comarca: una a Barbens, tres a Ivars d'Urgell i set a Castellnou de Seana.

Josep Güell i Guillaumet no fou l'únic que col·lectà obres en les poblacions del Pla d'Urgell. En aquest sentit cal destacar l'obra recollida per mossèn Jesús Capdevila on es troben publicades distintes cançons

⁷ Sanfeliu (2009: 177-181, 229-231 i 249).

38

L' Escribaneta

(Recollida d' Angelita Fortes)

Son marit se'n va a la quest va set anys va triga a ve-nir
i al cap de la set te-na ell va tor-nà a ve-nir

Fite i tor-na a la porta
Escribeta baixa se obri,
la mare tota plorosa,
les portes se va anà obri,
Com que no haipant l'Escriba
Fe no es tota per aquí
Me l'ha robada el rei moro
Me l'ha robat del jardí.
Pariscant en se robes bones
Fe l'carrió de pelegrí
Me'n vau anà a perseguir-la
En que n'haia de morri
A l'entrant de morroca
Par l'en va venues allí
Fer-ne caritat Escriba

Am queu parbre pitegrí
Tor-narà demà an quest hora
O passat demà al mati
Lo escrigà i ho escoltaie
Per un forat del jardí.
Fer-ne caritat Escriba
Am queu pobre pelegrí
Ambe la parat de las gorra
Al apareix que ets lo marit
Si'n volies venir Escriba
Si'n volies venir amb mi.

Fig.5. Pàgina del manuscrit de Josep Güell (Salis).

de treball de Miralcamp, Torregrossa i Linyola; com també l'obra tradicional col·lectada per Valeri Serra i Boldú, preferentment les cançons de pandero, que són de la mateixa tipologia de la col·lecta de Dolors Sistach i Sanvicent. Recentment cal destacar també l'obra recollida i analitzada per Arnau Vilaró i Moncasí.⁸

Tot el conservat, encara que siguin pocs els materials que s'han pogut rescatar de l'oblit, ens mostra la comarca del Pla d'Urgell com una terra prou rica musicalment i que amb el temps ha anat desvetllant l'interès dels etnomusicòlegs i estudiosos de la música de caire tradicional i popular.

LES INFORMANTS: LA RECEPCIÓ I LA TRANSMISSIÓ DE LA MÚSICA

L'origen de les cançons tradicionals es perd en el temps, van passant de boca a orel·la entre generacions i entre col·lectius. La música tradicional, quan no està escrita sobre un pentagrama, es manté viva mentre és rebuda per un o una cantant o instrumentista, qui serà l'encarregat o encarregada de transmetre-

la de nou. A la vegada, aquesta darrera persona la continuarà transmetent a altres, i quan la cantin o la toquin li donaran una nova vida, un nou renaixement.

La música de tradició oral es mou en aquests paràmetres de recepció i transmissió i, molt possiblement, la darrera versió pot presentar diferències substancials respecte a la primera. Això és degut a diverses raons, principalment perquè és de tradició oral i cada intèrpret pot fer-ne, de manera conscient o inconscient, una petita variant, ja sigui melòdica, rítmica, tonal, modal o textual. En aquest sentit cal afegir-hi el nivell d'afinació del cantant quan passa de ser intèrpret a informant davant del col·lector. Aquest darrer farà ús del seu propi criteri a l'hora d'anotar la música i el text en un paper. Així doncs, la melodia que es canta pot presentar petits elements melòdics i rítmics — microtons i grups rítmics irregulars — dels quals el col·lector no tingui els mitjans adequats per anotar-los al pentagrama. De sobres sabem que el sistema tonal de notació musical que utilitzem presenta limitacions en aquest sentit. Així doncs, el col·lector rep la cançó creient que l'informant erra l'afinació o bé que no té

⁸ Capdevila (1955); Serra (1907); Serra (1914); Sistach (1997); Vilaró (2011: 43-62).

un ritme precís. Llavors el col·lector intentarà fer-ne una correcció segons el seu criteri i plasmar la seva versió al pentagrama. En aquest sentit caldria aplicar-hi la coneguda dita de *traduttore, traditore*. En el cas que ens ocupa som coneixedors d'aquesta premissa i el que ens ha pervingut són les melodies anotades pel col·lector targarí. En aquest sentit Güell bé deuria ser coneixedor de les limitacions del seu sistema musical i de la variabilitat melòdica, rítmica i harmònica que podien presentar les informants. Per tal de fer créixer el sentit de seriositat i d'investigació musical al seu recull, Güell complementa les obres col·lectades fent un petit comentari de cadascuna d'elles.

Referent a les informants, Güell cita que a la població de Barbens aplegà la cançó *Lo rector de Cornellà*, especificant: "Aquesta cançó fou recollida el 1921 de D. Júlia Sentís que l'havia apresada de son marit D. Josep Garriga de les Cases de Barbens. Aquesta Sr. (filla d'Alsàcia) no'n sabia més que dues estrofes. Les demés foren completades per la Sr. Antònia de Gabarró, filla de Barbens i avui casada a Verdú. Explica aquesta Sra. que la havian apresada d'un capellà que es deia Mossen Manuel, home molt excèntric i molt popular.⁹ Es diu si havia estat frare. Tinc entès que era aranes. La feia cantar a una colla de quitxalla al anar al vespre des de les Cases a Barbens (1 Kmetre). D'aquesta manera distreia la gent menuda de la por de la fosca. Anaven l'un darrera l'altre per un corriol estret i molt acostats. Això donava lloc al pas còmic de la aburada en el darrer vers fent'hi cada un una reverència".

Així doncs, la transmissió de la cançó té l'origen en un mossèn, possiblement aranès —segons li sembla a Güell— que l'havia ensenyada a diferent canalla, com per exemple, Josep Garriga i Antònia Vendrell, que eren de les Cases de Barbens i de Barbens respectivament. Antònia Vendrell va estar casada amb Antoni Gabarró, un destacat músic de Verdú. Güell la començà a col·lectar el 1921, després d'haver-la escoltat a Júlia Sentís, de les Cases de Barbens.

La segona de les informants va ser Rosa Joval Torres, nascuda a Bellmunt i casada a cal Rondant —de la masia del Rondant— d'Ivars d'Urgell. Coneguda a nivell local com la Rosa del Rondant, tenia l'edat de 66 anys quan Güell li sentí cantar dues de les cançons que aplegà al seu recull: "Cançó de Pandero" i "La presó de Lleida". A més, Güell especifica la

particularitat que Rosa era sorda des dels 18 anys, fet que significa que les cançons les hauria après de joveneta, abans de la seva sordesa i, probablement, a la seva població natal de Bellmunt. Rosa neix el 1858 i l'any 1884 es casa amb Armengol Coll Giribet, d'Ivars d'Urgell, matrimoni del qual nasqué un fill, Pere. Rosa mor a primers de 1935, als vuitanta anys d'edat, a la seva residència del carrer de l'Ermita, número 27 d'Ivars d'Urgell.



Fig.7. Angeleta Torres (Família Giribet).

Güell primerament manifesta, en tractar la cançó "La presó de Lleida", que la informant, Rosa Joval, era sorda des dels 18 anys i, posteriorment, quan presenta la cançó de pandero, només n'especifica "Continuació de Cançons de Pandero", i cita que la informant és la mateixa que la de "La presó de Lleida", afegint-hi a la vegada que musicalment la informant "era un desastre". En aquest sentit, no és d'estranyar que la seva sordesa no li permetés poder cantar i ritmar amb encert. El que sobta és que Güell en el comentari de la cançó de pandero, no esmentés el fet, prou rellevant, que la informant patia sordesa.

⁹ Es tractaria de mossèn Manuel Torrens, que fou prior i ecònom de l'església de Barbens entre les dècades de 1855 i 1871.

La tercera informant és Angeleta Torres i Abadal, natural de Castellnou de Seana i de divuit anys d'edat.¹⁰ Güell especifica que la informant no sap llegir. D'Angeleta Torres, Güell en col·lecta set cançons: "Baix l'aplec de Sant Boi", "A collir cacurrelles", "La monjeta", "Lo pardal", "L'escribaneta", "Lo gitano" i "La pastoreta". D'aquesta informant, Güell no en presenta més detalls, només que en la cançó "Baix l'aplec de Sant Boi", quan a ella li semblava en cantava una petita variant melòdica. Posteriorment, la família Torres es desplaçà a lvars d'Urgell. Angeleta Torres es casà en aquesta població amb Josep Giribet Jané el 1924, quan comptava vint anys. Angeleta mor a finals de 1978, als setanta-quatre anys.¹¹ Així doncs, si en la col·lecta de 1924 Güell esmenta que Angeleta Torres tenia divuit anys i al registre civil consta que es casà el febrer d'aquell mateix anys significa que Güell transcrivé les cançons que li dictà Angeleta el 1922.¹²

CARACTERÍSTIQUES GENERALS DE LES OBRES COL·LECTADES

Amb el poc nombre de cançons i amb l'heterogeneïtat que presenten esdevé complex fer un estudi acurat de la música conservada al Pla d'Urgell i treure'n unes conclusions prou rellevants. Tot i així, sí que se'n poden extreure alguns trets que esdevenen comuns a les obres presentades i que són elements habituals en la música tradicional catalana.

Respecte a la melodia, les obres presenten trets comuns com ara: la distància melòdica preferentment de segona major o menor; també els intervals de tercera, ja siguin en sentit ascendent com en descendent, inclús l'alternança de terceres successives majors i menors. Aquest tret ja el remarquen alguns estudis de la música tradicional catalana i n'és un element estructural. Altres intervals més grans es presenten en moments molt concrets en els quals es realça el conjunt melòdic, a la vegada que tenen certa importància estructural dins el discurs de la melodia i el text de la primera estrofa. Els àmbits o altures extremes de les obres no són destacables, més aviat reduïts, tot i que també s'hi troba una vuitena i una novena.

Quant a la mètrica i dins l'estructura del desenvolupament del xifrat de compàs, aquesta no segueix un patró fix i es troba de manera similar una homogeneïtat, és a dir, amb el mateix compàs; o bé heterogènia, amb canvis de compassos. Els compassos són simples binaris, ternaris i quaternaris, i en dues de les obres hi destaca el binari compost. Les melodies són simples, sense ornamentacions destacables, tot i que algun cop recorden músiques de caire més aviat ballable.

Els ritmes de les obres compilades no presenten particularitats destacables ni patrons rítmics prefixats. Són obres heterorítmiques; en tot cas, el que predomina és el ritme troqueu (llarg – curt: — U). Als inicis de les obres predomina l'anacrusi i, pel que fa a la conclusió d'aquestes, majoritàriament és un final masculí.

Respecte al to i mode predomina el de mi, tan habitual en la música tradicional peninsular que, algun cop, però, es presenta transportat, en aquest cas fruit del moment de la interpretació i de la transcripció del col·lector. També s'hi troba el mode major i, en menor mesura, el mode menor.

Pel que fa als textos, aquests són narratius i segueixen habitualment un fil argumental que en propicia el discurs i en facilita l'emissió i l'aprenentatge. La mètrica es manté dins dels paràmetres de la poesia cantada en les cançons tradicionals, seguint el que és habitual, tot i les variants, com és lògic, en les distintes obres. Respecte al vocabulari, aquest no presenta particularitats.

En definitiva, i tenint en compte que es tracta d'un repertori de tan sols onze obres, bé es pot dir que aquestes segueixen les característiques habituals de la música tradicional catalana i arriba a ser un repertori de còmode interpretació i d'assequible memorització, cosa que facilitava el traspàs d'informació mentre es cantava i s'escoltava.

¹⁰ Tindria aquesta edat quan Josep Güell transcrivé les seves cançons, però l'any 1924 tenia vint anys, ja que nasqué el 1904. Aquest fet indicaria que les cançons dictades per Angeleta Torres les deuria haver col·lectat dos anys abans de la presentació del recull.

¹¹ Cal agrair als descendents de Rosa Joval i d'Angeleta Torres, d'lvars d'Urgell, l'interès i les facilitats mostrades durant la investigació de les informants.

¹² Agrair també al personal administratiu dels ajuntaments de Castellnou de Seana i d'lvars d'Urgell per les atencions i la bona disposició en la recerca de les dades de les informants.

L'OBRA COL·LECTADA AL PLA D'URGELL

Les cançons aplegades per Josep Güell foren editades en el recull homònim publicat per l'Ajuntament de Tàrrrega el 2005. En l'edició es conservà el text original, tal i com el presentà el col·lector, amb la clara intenció d'aproximar al lector la grafia original. En aquest sentit, i si s'escau, en el moment de ser interpretada pot fer-se de la manera que es presenta en el recull, sense tenir present les normatives ortogràfiques i gramaticals, o bé, fent-ne ús. Així doncs, el criteri a seguir és lliure per l'interpret. En tot cas, cal ser molt conscient de nou de la dita ja al·ludida anteriorment: *traduttore, traditore*, en el sentit que per un costat predomina la màxima aproximació a l'obra original i que, per altra banda, n'estandarditzem el llenguatge. Fora d'aquesta obvietat, el present article pretén tan sols mostrar l'obra musical tradicional recollida per Josep Güell a les poblacions del Pla d'Urgell.

Lo rector de Cornellà¹³

Lo rec - tor de Cor-ne - llà quan te so-pes no te pa, a-ra va de bo quan te
so - pes no te pa, a - ra va de bo, a - a va de bo, que de bo va.

Lo rector de Cornellà
quan te sopes no te pa,
ara va de bo,
quan te sopes no te pa,
ara va de bo,
ara va de bo,
que de bo va.

De bon matí se'n va
amb l'escopeta a cassà.

Una minyona encontrà:
-Minyona't vols confessà?

Si per cert bon capellà.
Se'n posen detras l'altà.

Sants i santes a ballà.
Lo cul me'n tens de besà.

[Tonada]¹⁴

Tonada arreplegada passant per un carrer d'Ivars d'Urgell. Sense poder saber qui la cantava.

Cançó de Pandero¹⁵

Sigui perquè les transcripcions transcrits no m'han acabat de satisfer, sigui per trobar en elles una bellesa extraordinària i sobre tot essent de la meua terra aquestes cançons de pandero fa temps que'm porten intrigat i sento de no comptar amb una bona preparació i temps per a poder-ne esbrinar tota [vaguesa?]. Trobant-me a Ivars d'Urgell em van presentar a una dona que'n sabia moltes, vegis fulla n° 31¹⁶ però aquesta bona dona musicalment era un desastre.¹⁷ Amb tot, per la manera com ella donava cops a un pandero imaginari crec haver-ne copsat el ritme que no saben donar-me les dues anteriors transcripcions.

¹³ Fol. 36 del manuscrit *De l'Urgell i la Segarra*. En l'edició de Salisi, n. 57, p.126.
¹⁴ Fol. 19 del manuscrit. En l'edició de Salisi, n. 36, p.95.
¹⁵ Güell l'emmarca dins la *Continuació de Cançons de Pandero*, foli 50 del manuscrit *De l'Urgell i la Segarra*. En l'edició de Salisi, n. 78, p.155.
¹⁶ Es refereix a la cançó *La presó de Lleida*.
¹⁷ Es refereix a Rosa Joval Torres.

Vegis sinó:

Per les vi - les van di - ent sou he - reu de gran ma - ne - ra,
me - rei - xeu qua - tre mil lliu - res,
es - crip - to - ri i - ca - lai - xe - ra;
Fi
per les vi - les van di - ent per les pla - ces i car - rers
sou he - reu de gran ma - ne - ra,
no_a-ca-beu mai los di - ners

Per les viles van dient
sou hereu de gran manera,
mereixeu quatre mil lliures,
escriptori i calaixera;
per les viles van dient
per les places i carrers
sou hereu de gran manera,
no acabeu mai los diners.

La presó de Lleida¹⁸

Recollida per Rosa Joval i Torres (Rosa'l Rondant) de edat 66 anys, sorda des de'ls 18. Filla de Bellmunt

A la ciu-tat de Llei - da n'hi ha_u-na cruel pre - só
n'hi fal-ta mai pre-sos no n'hi fal-ta mai no Gi - ro-na_i Bar-ce -
lo - na, Man - re - sa_i Ma - ta - ró

A la ciutat de Lleida
n'hi ha una cruel presó
no n'hi falta mai presos
no n'hi falta mai
Girona i Barcelona
Manresa i Mataró

N'hi ha trenta-tres presos
n'han tret una cançó
la dama se'ls escolta
sota d'un finestró.

Los presos se'n adonen
fan parar la cançó.
-Canteu, canteu los presos
que a mi me'n dóna bo

-Com cantarem senyora
si en som a la presó
sense minjar ni beure
minjà i beure mai no.

Canteu, canteu los presos
menjà i beure 'n duré jo.
Men n'iré a di al meu pare
si me'n vol donà un dó

-Ai filla Margarida,
quin dó vols tu de jo
-Ai pare, lo meu pare
les claus de la presó

[-]Ai filla Margarida
això no ho faré no,
perque demà és dissapte
que'ls han de penjà tots

-Ai pare lo meu pare
no'n penjeu l'aimadò
-Ai filla Margarida
quin ê'l teu aimadò

-Ai pare lo meu pare
lo més rosset de tots
-Ai filla Margarida
serà'l primer de tots

¹⁸ Fol. 31 del manuscrit. En l'edició de Salisi, n. 52, p.115.

-Ai pare lo meu pare
penjaume-n a mi i tot.
A les forques més altes
que'm vegi tot lo món

que la gent quan passaran
diràn Deu li perdó
que la filla Margarida
ha mort per l'aimadô.
Girona i Barcelona
Manresa i Mataró.

Baix de l'aplec de Sant Boi¹⁹

Recollida de Angeleta Torres i Abado de 18 anys. Filla de Castellnou de Seana no sap llegir. Quan li semblave hi feia aquesta variant de petites notes.



Baix de l'Aplec de Sant Boi
n'hi ha una que'n rondaie
i amb lo brillo que ella hi va.
a tots los enamoraie.

Si me la voleu donar
la Ventureta estimada
la Ventureta ho ha sentit
i a plorâ se n'ha ficada

La jove se n'ha adonat
-Ventura que'n plores ara:
Prou ne ting que plorâ jo
que'ls meus pares m'han llençada

-No te n'ha llençada no
que prou bé te n'han casada
t'han casada amb (l'hereu Niubó) un hereu?
que té molta anomenada

-Nomenada prou en té
pro de quartos no'n té gaires
-Si no'n te ja'n guanyareu

Farem lo que fan los altres.

Mos açarem matinet,
farem llargues les vesprades.
Quan los altres s'alçaran
tindrem feines avançades.

Baix de l'aplec de Sant Boi
n'hi ha una que'n rondaie.

A cullir cacurrelles²⁰

Recollida d'Angeleta Torres
(Cacurrelles és el nom que es dóna a unes figues molt primerenques, en el pla d'Urgell.)



A cullir cacurrelles me'n vui anar
a cullir cacurrelles me'n vui anar
quan soc a la costeta no'n puc pujar
quan soc a la costeta no'n puc pujar

Dona la ma amb un jove donala bé
dòna-la ben estreta sinó cauré

Un dia per probar-lo jo li vaig dir
mira que'n diuen de tu i de mi

Diuen que jo amb tu'm caso no és pas vritat
fora la meva ditxa i felicitat.

¹⁹ Fol. 32 del manuscrit. En l'edició de Salisi, n. 53, p.118.

²⁰ Fol. 34 del manuscrit. En l'edició de Salisi, n. 55, p.123.

La Monjeta²¹*(Recollida d'Angeleta Torres)*

A les dotze de la nit
pam, pam, pam truca porteta,
¿Quina monjeta sou vos
que an ques't-hora aneu soleta.?

-Germana de la Mercé
tres portes a la ma dreta.
-Pujeu monjeta, pujeu
tauleta està paradeta

Del bon pa i del bon vi
i de bona viandeta.
Quan és a mig sopar
Monjeta es posa tristeta.

-De que us poseu trista vos
de que us poseu tan tristeta?
Ara n'estaria pensant
que'm fareu dormir soleta

No'n dormiràs sola, no,
dormiràs amb la Marieta
Marieta agarra'l llum
avans que'l bastó no peta.

-Ai mare no hi vull anà
que és l'estudiant de lletra
que n'ensenya de cusí (cusir)
de brodà i apendre lletra.

Quan són a mig despullar
ja n'hi veu calça curteta
-De que n'aneu curta vos
de que n'aneu tan curteta?

-Me l'hai posat pel camí
per anà més lliqueneta.
Quan ne són a dalt del llit,
ja n'hi parla d'amorettes

-Si no fossa tan amunt
cridaria a la mareta
-Prou te'n guardaria io
taparia la boqueta.

A l'endemà'l matí:
"alçat, alçat Marieta"
-Ai mare no'm vull alçà
bon dormí fa amb la monjeta.

Lo pardal²²*(Recollida d'Angeleta Torres) (No'n sabia cap més estrofa)*

Lo pardal quan se n'ajoca
mou un gran remor,
que no'l pot sentir,
si no l'amo de la casa
i los que hi ha allí
i los que hi ha allí

L'Escribaneta²³*(Recollida d'Angeleta Torres)*

²¹ Fol. 35 del manuscrit. En l'edició de Salisi, n. 56, p.124.

²² Fol.37 del manuscrit. En l'edició de Salisi, n. 58, p.128.

²³ Fol. 38 del manuscrit. En l'edició de Salisi, n. 60, p.130.

Son marit se'n va a la guerra
set anys va trigâ a venir
i al cap de la setena
éll va tornâ a venir

Ribe i truque a la porta
Escribaneta baixa a obrî,
sa mare tota plorosa
les portes ne va anâ a obrî

Com que no baixa l'Escriba
Si no és tota per aquí.
Me l'ha robada'l rei moro,
Me l'ha robada del jardí.

Baixeu-me-n la roba bona
l'l bastó de pelegrí
Me'n vull anâ a perseguir-la
En que n'haija de morí.

A l'entrant de moreria
Ja l'en va veure allî
Fes-ne caritat Escriba
An aquet pobre pelegrî

Tornaràs demà an aquest'hora
O pasat demà al matí
Lo senyô s'ho escoltaie
Per un forat del jardí.

Fes-ne caritat Escriba
An aquet pobre pelegrí,
-Amb lo posat de la gorra
M'apareix que ets lo marit.

-Sí'n volies venî Escriba
Sí'n volies vení amb mí.

Lo gitano²⁴

(Recollida d'Angeleta Torres)

Qui-na pe-na per un pa-re te-u-na fi-lla per ca-sar ne-mo-
Ne-mo-ra-da d'un gi-ta-no no l'en pot des-au-bli-dar i_a-ra'n
ra-da d'un gi-ta-no no l'en pot des-au-bli-dar.
ve-mer-cats i fi-res tu tam-be hi_hau-ras d'a-nar.

Quina pena per un pare
te una filla per casar
nemorada d'un gitano
no l'en pot desaublidar.
Nemorada d'un gitano
no le'n pot desaublidar
i ara'n ve mercats i fires
tu tambe hi hauras d'anar.

Hi hauràs d'anar descalçeta
lo fillet sota'l bras.
-Si n'hai d'anar descalçeta
ves que se m'importa a mí,
lo meu cor sempre m'ho deia
un gitano'l meu marit.-

-Tu n'estàs avesadeta
el col·legit a brodar
si't cases amb un gitano
allà no hi podràs anar.
-Si no hi puc anar no hi vaja
ves que se m'importa a mí
lo meu cor sempre m'ho deia
un gitano el meu marit.

-Tu n'estàs avesadeta
a dormî amb bon matalàs
si et cases amb un gitano
a la palla dormiràs.
Si n'hai de dormî a la palla
res se me n'importa ami
lo meu cor sempre m'ho deia
un gitano'l teu marit.

-Tu n'estàs avesadeta
a cunyâ amb bons fogons²⁵
si't cases amb un gitano

²⁴ Fol. 39 del manuscrit. En l'edició de Salisi, n. 61, p.132.

²⁵ Al marge, Güell especifica: "La paraula cuinar a l'Urgell la pronuncien cunyâr".

hauràs de cunya als reconcs.
 -Si n'hi hai de cunyar que hi cunya
 res se me n'importa a mí
 lo meu cor sempre m'ho deia
 un gitano'l meu marit.

-Tu n'estàs avesadeta
 al diumenge anâ a ballar
 si't cases amb un gitano
 allà no hi podràs anar.
 Si no hi puc anâ no hi vaja
 res se me n'importa a mí
 lo meu cor sempre m'ho deia
 un gitano el meu marit.

-Tu n'estàs avesadeta
 al bon beure i bon menjâ
 si't cases amb un gitano
 arros n'hauràs de menjâ.
 -Si n'hai de menjâ que en menja
 res se me n'importa a mí
 lo meu cor sempre m'ho deia
 un gitano el meu marit.

La Pastoreta²⁶

(Recollida d'Angeleta Torres)

moderat

Ja'n tre - uen un joc de car - tes, ja se'n po - sen a ju - gâ, lo pas -
 tor com a més jo - ve a - ra va de bo, la par - ti - da va gua - nyâ a - ra va de bo, que de bo
 va.

Ja'n trauen un joc de cartes,
 ja se'n posen a jugâ,
 lo pastor com a mes jove
 ara va de bo,
 la partida va guanyâ
 ara va de bo, que de bo va.

*Aquesta noia no'm va saber dir cap més estrofa
 d'aquesta cançó.*

BIBLIOGRAFIA

- CAPDEVILA, Jesús: *Les cançons de collir olives*, Lleida, Instituto de Estudios Ilerdenses, XIX, 1955 (separata).
 CAPDEVILA, Joaquim (ed.): *Josep Güell i Guillaumet. Escrits (1899-1930)*. Tàrraga, Ajuntament de Tàrraga, col·lecció Natan 31, 2009.
 DDAA: *Obra del Cançoner Popular*, Vol. V, Materials. p.91.
 NOVELL I ANDREU, Ramon: *El Mestre Güell (Semblança biogràfica)*. Tàrraga, Ateneu de Tàrraga, 1980.
 SANFELIU I ROCHET, Guiu: *Origen Històric de les Comarques Catalanes*. Verdú, Grup de Recerques de les Terres de Ponent, col·lecció *Cum laude*, 2009, 177-181, 229-231 i 249.
 SALISI I CLOS, Josep M. (ed.): *Josep Güell i Guillaumet. De l'Urgell i la Segarra. Obres religioses, crides, jocs, balls, cançons i tocs de campanes*. Tàrraga, Ajuntament de Tàrraga, col·lecció Natan 21, 2005.
 SAMPER, Baltasar. *Estudis sobre la cançó popular*, Departament de Filologia Catalana i Lingüística General, Universitat de les Illes Balears, Abadia de Montserrat, 1994, 50.
 SERRA I BOLDÚ, Valeri. *Cançons de Pandero. Cançons de Ronda*, Barcelona, Arxiu de Tradicions Populares, 1907, reedició de 1982.
 SERRA I BOLDÚ, Valeri: *Calendari Folkloric de l'Urgell*, Barcelona, Seix & Barral Herms, 1914.
 SISTAC I SANVICÉN, Dolors: *Les cançons de pandero o de tambor*, Estudi i noves aportacions, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1997.
 VILARÓ I MONCASÍ, Arnau: "Cançons dels avis del Pla d'Urgell", a *Mascañçà*, 2 (2011), 43-62.

²⁶ Fol.41 del manuscrit. En l'edició de Salisi, n. 63, p.137.